

**Sprawozdanie z I Wrocławskich Spotkań
Pedagogów Specjalnych „Wyzwania emancypacyjne
w przestrzeni edukacyjnej i pomocowej”,
15-16 września, 2015
Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego**

W dniach 15–16 września 2015 r. w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego odbyły się pierwsze z planowanego cyklu Wrocławskie Spotkania Pedagogów Specjalnych zatytułowane „Wyzwania emancypacyjne w przestrzeni edukacyjnej i pomocowej”. Patronat nad tym wydarzeniem objął Komitet Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk i Zespół Pedagogiki Specjalnej przy KNP PAN. Organizatorem konferencji był Zakład Edukacji Osób z Niepełnosprawnością w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego.

Nasze zaproszenie do Komitetu Naukowego zgodziły się przyjąć znaczące osobistości polskiej pedagogiki i pedagogiki specjalnej: prof. dr hab. Iwona Chrzanowska, prof. dr hab. Zenon Gajdzica, prof. dr hab. Joanna Głodkowska, prof. dr hab. Aniela Korzon, prof. dr hab. Amadeusz Krause, prof. dr hab. Bogusław Śliwerski, prof. dr hab. Marzenna Zaorska, dr hab. Beata Jachimczak, prof. UAM, dr hab. Dorota Podgórska-Jachnik, prof. UKW, dr hab. Jacek Pyżalski, prof. UAM, dr hab. Małgorzata Sekułowicz, prof. DSW, dr hab. Bernadeta Szczupał, prof. UW r, dr hab. Alicja Szerłaż, prof. UW r, dr hab. Grzegorz Szumski, prof. APS, dr hab. Teresa Żółkowska, prof. US, dr hab. Danuta Kopeć.

Członkiem Komitetu Naukowego, a zarazem przewodniczącą Komitetu Organizacyjnego była dr hab. Beata Cytowska. Pozostali pracownicy

Zakładu Edukacji Osób z Niepełnosprawnością: dr hab. Bernadeta Szczupał, prof. UW, dr Joanna Gładyszewska-Cylulko, dr Iwona Jagoszewska (Sekretarz), dr Piotr Plichta (Sekretarz) i dr Barbara Winczura, należeli do Komitetu Organizacyjnego Konferencji.

Punktem wyjścia do zorganizowania pierwszego spotkania była potrzeba szerszego rozpatrzenia kwestii emancypacji osób i grup będących podmiotami pedagogiki specjalnej oraz próba określenia obecności paradygmatu emancypacyjnego w obszarze naukowo-badawczym. Paradygmat emancypacyjny pozwala na zaakcentowanie podmiotowości i autonomii osób z niepełnosprawnością, a także zweryfikowanie tradycyjnego podejścia do edukacji i rehabilitacji tej populacji. Zgodnie z jego ujęciem respektowanie woli osoby z niepełnosprawnością, stworzenie warunków do świadomej samodzielności i kształtowania swej odrębności i indywidualności, szanowanie wolności podejmowanych przez nią decyzji oraz umożliwianie jej ponoszenia ich konsekwencji mają większe znaczenie niż stosowane metody oraz środki edukacji i rehabilitacji.

Celami konferencji były m.in. próby analiz i syntez w zakresie następujących zagadnień:

1. Interdyscyplinarne ujęcie procesu emancypacji.
2. Emancypacja w perspektywie pedagogiki specjalnej.
3. Kompetencje emancypacyjne i ich kształtowanie poprzez działania edukacyjne i pomocowe.
4. Bariery na drodze do emancypacji osób z niepełnosprawnością.
5. Udział mediów i nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie emancypacji osób z niepełnosprawnością i ich rodzin.
6. Dobre praktyki w działaniach emancypacyjnych wobec osób z niepełnosprawnością.

Zrezygnowaliśmy z typowego układu: sesje plenarne – sekcje, zastępując je podziałem na panele dyskusyjne, w których – po wystąpieniach indywidualnych – następowała moderowana część poświęcona dyskusji i pogłębieniu podjętych kwestii. Co warto podkreślić, czas na dyskusję nie miał jedynie symbolicznego charakteru, pozwalał bowiem na rzeczywisty i aktywny udział zainteresowanych osób. Zabieg ten naszym zdaniem okazał się udany, ponieważ stworzył atmosferę sprzyjającą otwartej i ożywionej dyskusji w zakresie podejmowanej problematyki. Panele dyskusyjne zostały wyodrębnione ze względu na tematykę zgłoszonych prezentacji i referatów.

Pierwszy dzień konferencyjny rozpoczął się panelem, zatytułowanym: „Dyskurs emancypacyjny w pedagogice specjalnej” (moderatorkami były dr hab. Beata Jachimczak, prof. UAM i dr hab. Beata Cytowska). Jako pierwsi zabrali głos nasi goście z Kanady: dr prof. Kas Mazurek i dr prof. Margaret Winzer z University of Lethbridge z wystąpieniem dotyczącym różnych możliwości analizowania Konwencji o Prawach Osób z Niepełnosprawnością („Views on the convention on the rights of persons with disabilities”). Kolejnym mówcą była dr hab. Dorota Podgórska - Jachnik, prof. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, której wykład zatytułowany był „Pedagogika emancypacyjna a pedagogika specjalna – kluczowe kategorie w emancypacyjnym dyskursie niepełnosprawności”. Dr hab. Marcin Wlazło z Uniwersytetu Szczecińskiego wprowadził słuchaczy w obszar „(Neo) liberalnych uwikłań emancypacyjnego paradygmatu pedagogiki specjalnej”. Tę część panelu zamknęło wystąpienie dr hab. Joanny Konarskiej, prof. UP w Krakowie zatytułowane: „Emancypacja jako nowy nurt rehabilitacji”.

Panel drugi: „Polityka oświatowa, działania pomocowe i nowoczesne technologie w procesie emancypacji osób z niepełnosprawnością” moderowany był przez dr hab. Dorotę Podgórską-Jachnik, prof. UKW i dr hab. Bernadetę Szczupał, prof. APS i UW. Jako pierwsza głos zabrała dr hab. Beata Jachimczak, prof. UAM, prezentując „Szanse i zagrożenia dla pedagogiki specjalnej w kontekście (nie)zmienności polityki oświatowej”. Kolejny mówca, dr hab. Jacek Pyżalski, prof. UAM, swój czas poświęcił na omówienie specyfiki i podobieństw korzystania z nowych mediów przez typowych i wyjątkowych użytkowników („Technologie Informacyjno-Komunikacyjne (TIK) a młodzi ludzie o specjalnych potrzebach edukacyjnych – od czego zależy pozytywne wykorzystanie?”). Następnie dr Karol Bidziński z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego z Kielc przedstawił słuchaczom wystąpienie zatytułowane „Szkoła jako przestrzeń odkrywania podstaw własnej tożsamości przez uczniów z niepełnosprawnością na I etapie edukacji”. Drugi panel zamknęła prezentacja mgr Katarzyny Kutek-Sładek z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie „W pułapce pomagania – o (nie)dokończonej emancypacji studentów z niepełnosprawnością”.

Trzeci panel w pierwszym dniu konferencyjnym koncentrował się na kwestii emancypacji w grupie osób z niepełnosprawnością wzrokową. Zatytułowany był: „Idee emancypacyjne w życiu osób z niepełnosprawnością wzrokową”, a moderatorkami były dr hab. Joanna Konarska, prof. UP

w Krakowie i dr Joanna Gładyszewska-Cylulko. W swoim wystąpieniu, otwierająca panel, dr Kornelia Czerwińska z Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie przedstawiła „Wątki emancypacyjne w biegu życia osoby z niepełnosprawnością wzroku”. Tę samą instytucję reprezentowała dr Małgorzata Walkiewicz-Krutak, a jej prezentacja „Wyzwania emancypacyjne w kontekście autonomii dorosłych osób z niepełnosprawnością wzroku” stanowiła ciąg dalszy rozważań w obszarze tyflopedagogiki. Wyjątkowy charakter miało wystąpienie mgr Agnieszki Sokołowskiej-Kasperiuk z Dolnośląskiej Szkoły Wyższej z Wrocławia pt.: „Blaski i cienie na drodze do emancypacji dorosłej osoby ociemniałej. Studium przypadku”, której towarzyszyła, przysłuchiwała się, a potem brała udział w dyskusji, bohaterka jej badań – pani Magdalena.

Tak zakończyła się merytoryczna część pierwszego dnia „Wrocławskich Spotkań Pedagogów Specjalnych”, po której uczestnicy konferencji udali się do wrocławskiego „Afrykarium”, a następnie wzięli udział w uroczystej kolacji.

Drugi dzień konferencyjny rozpoczął się panelem nazwanym: „Rzeczywistość, uwarunkowania i konteksty emancypacji osób z niepełnosprawnością intelektualną”, a moderowanym przez dr. hab. Marcina Wlazło i dr. Piotra Plichtę. Był to drugi (po panelu poświęconemu osobom z niepełnosprawnością wzrokową) blok tematyczny koncentrujący się na jednej z grup osób z niepełnosprawnością. Otworzyła go dr Irena Ramik-Mażewska z Uniwersytetu Szczecińskiego wystąpieniem „Komunikacja interpersonalna osób z niepełnosprawnością intelektualną jako źródło (nie)świadomego Ja”. Następnie mgr Agata Jakubas z Uniwersytetu Wrocławskiego przedstawiła prezentację „Kobietą być, to być kobietą – czyli piętno (?) ‘niepełnosprawnej płci’ w doświadczeniach kobiet z głębszą niepełnosprawnością intelektualną uczęszczających do środowiskowego domu samopomocy”. Część panelu przed dyskusją zamknął Michał Talar z Fundacji L’Arche z Poznania, przedstawiając „Proces redakcji standardów jakości życia w domach o charakterze rodzinnym dla dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną jako praktyczny przejaw emancypacji osób z niepełnosprawnością intelektualną”.

Zamykający konferencję panel piąty „Dziecko i jego rodzina w procesie emancypacji” moderowany był przez dr. hab. Jolantę Baran, prof. UP w Krakowie i dr. Barbarę Winczurę. W otwierającym wystąpieniu dr. hab. Jolanta Baran przedstawiła „Potrzeby rodziców jako czynniki warunkujące emancypację ich dzieci z niepełnosprawnością”. Następnie mgr Łukasz

Koperski reprezentujący Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu omówił „Znaczenie ruchu rodziców w procesie emancypacji osób niepełnosprawnych”. Kolejnym było wystąpienie dr Tamary Cierpiałowskiej z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie „Wychowanie do emancypacji. Narracje osób podwójnie wyjątkowych o postawach rodzicielskich”. Po nim dr Iwona Konieczna z Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie zaprezentowała referat: „Choroba przewlekła jako przeszkoda w osiągnięciu niezależności u dzieci”. Z kolei dr Sylwia Wrona, z Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, zaproponowała kolejny kontekst w dyskusji: „Emancypacja w procesie wczesnej interwencji”. Ostatnim w panelu i jednocześnie w całej konferencji było wystąpienie mgr Pauli Bagińskiej reprezentującej Fundację ROSA z Wrocławia, która przedstawiła referat: „Idea Snoezelen i jej wyjście naprzeciw potrzebom podopiecznego”.

Po tej części nastąpiło podsumowanie i zamknięcie konferencji. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że najmłodszy uczestnik spotkania (doktoranci i w jednym przypadku student), którzy dopiero rozpoczynają swoją karierę naukową zaprezentowali wystąpienia o dobrej jakości merytorycznej, spójne tematycznie, którym towarzyszyła duża dyscyplina czasowa.

W konferencji, oprócz kilkudziesięciu naukowców z kilkunastu ośrodków akademickich z kraju oraz gości z Kanady, brali udział przedstawiciele organizacji pozarządowych, placówek specjalnych oraz instytucji zarządzających oświatą. Wśród uczestników byli również pracownicy Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego oraz studenci. W trakcie Wrocławskich Spotkań zorganizowana została wystawa fotografii uczestników Warsztatu Terapii Zajęciowej ze Środy Śląskiej, których autorzy byli obecni na Konferencji i opowiadali o swoich pracach. Warto podkreślić także obecność młodzieży ze szkoły zawodowej gastronomicznej dla niesłyszących, którzy przygotowali catering dla uczestników konferencji.

W odczuciu organizatorów zaplanowane założenia Wrocławskich Spotkań Pedagogów Specjalnych zostały zrealizowane, a informacje zwrotne od uczestników wspierają nas w zamiarze organizowania kolejnych Spotkań, na które już dziś serdecznie Państwa zapraszamy do gościnnego Wrocławia. Obecnie trwają prace redakcyjne nad pierwszym w polskiej pedagogice specjalnej zbiorowym opracowaniem wybranych wątków związanych z emancypacją osób z niepełnosprawnością i ich rodzin. O publikacji i jej dostępności będziemy Państwa informować. Zapraszamy do odwiedzenia i polubienia fanpage'a „Pedagogika Specjalna UWr”

(<https://www.facebook.com/Pedagogika-Specjalna-UWr-689352334458148/>), na którym można znaleźć m.in. fragmenty prezentacji przedstawianych na Konferencji.

Dla tych z Państwa, którzy nie mogli być na obradach, w poniższej tabeli przedstawiamy fragmenty z konferencyjnych prezentacji pozwalające uchwycić charakter „Wrocławskich Spotkań”.

Natalia jest bardzo nieśmiała – w trakcie tych zajęć zaczęła wyrażać swoje opinie, przestała się na wszystko zgadzać – co dla innych mogłoby się wydawać kłopotliwe – ja się cieszę. Zauważyłam mnóstwo korzyści jakie z nich wyniosła, otworzyła się na inne dzieci w klasie, wyraża swoje emocje. Dzieci częściej się na te zajęcia jeszcze bardziej się polubiły (za: P. Bagińska).

Matki bardzo zaangażowane w rehabilitację swojego dziecka wraz z jego wiekiem, a szczególnie, gdy staje się prawie dorosłe (17–22 lata) zaniżają swoje oczekiwania wobec jego rozwoju i nabywania samodzielności (J. Baran).

Nauczyciele poprzez organizowanie, selekcjonowanie i kontrolowanie znaczeń niepełnosprawności mogą nieświadomie uczestniczyć w wywieraniu przemocy symbolicznej wobec uczniów (K. Bidziński).

Nauczyłam się później na rowerze... Z tym, że to jest taki zwykły składak maty. Bo się uparłam. Więc, no po prostu moja mama wszystkie trzęsienia ziemi widziała jak ja na ten rower wsiadałam, ale mi nie zabroniła. I się nauczyłam. (...) Później mama sobie kupiła też rower i mówi „Jak ja ci dziękuję, że ty się uparłaś” (za: T. Cierpiałowska).

Rodzice pozwalali mi być samodzielną, przy kolejnych pogorszeniach się widzenia wręcz popychali mnie do tej samodzielności i można powiedzieć, że w końcu rozhulałam się w moim życiu w tej samodzielności (za: K. Czerwińska).

Jakie są możliwości uregulowania pozycji pedagoga specjalnego w szkole ogólnodostępnej (konieczność a nie możliwość zatrudnienia z „hierarchizowaniem niepełnosprawności”?) (B. Jachimczak).

Identyfikacje i autoidentyfikacje – prywatne modele kobiecości: „Czuję się (kobieca), jasne, że czuję. Najbardziej czuję, to jak ładnie pomaluję buzię, wypachnię, przebiore. No i jak pan Kamil mi mówi, że piękna to jestem jak lala. Piękna kobieta” (za: A. Jakubas).

Czy termin „emancypacja” oddaje lepiej istotę zadań i problemów, które dotyczą zarówno samego procesu rehabilitacji jak i funkcjonowania człowieka z niepełnosprawnością w społeczeństwie, niż używane dotąd „integracja” i „inkluzja”? (J. Konarska).

W chorobie przewlekłej nie ma możliwości powrotu do stanu wcześniejszego, a wynikające z niej zmiany mają charakter nieoczekiwany (byłem w pełni sił, mogłem się bawić, chodzić do szkoły, jak moi zdrowi rówieśnicy, grać w piłkę), szybki (nagle pewnego ranka, nie mogłem podnieść ręki), trwały (mogę czuć się lepiej przez krótki czas, ale nigdy nie wyzdrowieję) (I. Konieczna).

Dla 69,7% badanych rodziców korzystanie z grup internetowych jest alternatywną formą wsparcia w sytuacji, w której nie mogą się zwrócić o pomoc w inny sposób (Ł. Koperski).

Pedagogika emancypacyjna to projekt dostrzeżony, ale jeszcze niedokończony w pedagogice specjalnej, który należy i warto rozwijać (D. Podgórska-Jachnik).

Widzimy media (głównie internet), a nie potrzeby rozwojowe, które przy ich udziale są zaspokajane (zarówno w dobrych, jak i złych rzeczach) (J. Pyżalski).

Tożsamość i potrzeba jej posiadania – dociera do świadomości wtedy dopiero, gdy pytamy, „kim jestem” i „gdzie jest moje miejsce” (I. Ramik-Mażewska).

Doświadczyłam wielu sytuacji, w których inni dziwili się, jak to możliwe, że nie widzę, a tak dobrze wyglądam. Zaskakujące jest dla nich to, że zawsze mam dobrze dobraną garderobę, ładnie zrobiony makijaż i efektownie wystylizowaną fryzurę (Magdalena O., za: A. Sokołowska-Kasperiuk).

Wzmocnić głos niemocnych (za: M. Talar).

Niewidzenie nie jest cechą, która determinuje ciebie i twoją przyszłość. Każdego dnia jako osoby niewidome rozszerzamy nasze oczekiwania, ponieważ zbyt małe oczekiwania tworzą przeszkody między nami i naszymi marzeniami. Możesz żyć życiem jakim chcesz, brak wzroku nie jest tym, co cię powstrzymuje (źródło: www.nfb.org, za: M. Walkiewicz-Krutak).

Na wyższych poziomach neurologii i w psychologii samo istnienie, byt człowieka, jest czymś niezwykle istotnym. Chodzi tu o osobowość człowieka. Nie można rozdzielić studium choroby od studium tożsamości (Sacks 1994, za: M. Wlazło).

Pierwszym miejscem, gdzie rodzice mogą dostać wsparcie oraz wiedzę jak wychowywać swoje niepełnosprawne dziecko do emancypacji, wydają się instytucje realizujące wczesną interwencję (S. Wrona).

Beata Cytowska, Piotr Plichta